

ГРАМАТИЧНІ ПИТАННЯ

Якого роду аббревіатури?

Прийнято вважати, що граматичний рід аббревіатури потрібно визначати за родовою належністю її стрижневого слова. Вона буває чоловічого, жіночого чи середнього роду, пор.: **ТЮГ** чол. р. за стрижневим словом **театр**; **ЗМОП** чол. р. за стрижневим словом **загін**; **НБУ** чол. р. за стрижневим словом **банк**; **ЧАЕС, СЕС** жін. р. за стрижневим словом **станція**; **МАУ** жін. р. за стрижневим словом **асоціація**; **МВС, МЗС** серед. р. за стрижневим словом **міністерство**. Напр.: ...у літні **НБУ** вже викутив на міжбанку понад 1,3 мільярда доларів (Дзеркало тижня, 19.07.–1.08.2008); Усього за 150 метрів від центрального пляжу Запоріжжя **СЕС** виявила холерний вібріон (Україна молода, 10.07.2008); **МВС** урегулювало проблему з виробником закордонних паспортів (Україна молода, 11.07.2008). Проте на граматичний рід раніше вживаних (**ЖЕК, ВАК**) і багатьох нових аббревіатур (**ТУМ, ВАТ, ЗАТ, МОЗ, МОН, Мінфін, Мін'юст** тощо) впливає їхня форма. Ті з них, що закінчуються на приголосний, уживають здебільшого як іменники чоловічого роду, хоч їхнє стрижнєве слово жіночого (пор.: **ЖЕК** і житлово-експлуатаційна **контора**; **ВАК** і Вища атестаційна комісія) або середнього роду (пор.: **ТУМ** і Товариство української мови; **ВАТ** і відкрите акціонерне товариство; **ЗАТ** і закрите акціонерне товариство; **МОЗ** і Міністерство охорони здоров'я; **МОН** і Міністерство освіти і науки; **Мінфін** і Міністерство фінансів; **Мін'юст** і Міністерство юстиції). Напр.: В очікуванні ухвалення Закону про азартні ігри **Мінфін** зайнявся вдосконаленням нормативної бази щодо грального бізнесу (Україна молода, 16.07.2008); **Мін'юст** зацікавлений у тому, щоб створювати нові установи утримання засуджених блокового типу, ураховуючи всі вимоги безпеки (Україна молода, 17.07.2008). Аббревіатури на голосний -о незалежно від форми роду стрижневого слова мають значення середнього роду, пор.: **СІЗО** і слідчий **ізолятор**; **РНБО** і Рада національної безпеки і оборони. Напр.: **Лук'янівське СІЗО** через два-три роки «вишпуть зі століці» (Україна молода, 17.07.2008).

Родова ознака деяких нових аббревіатур неоднакова в усному й писемному професійному мовленні. Зокрема, **ПДВ** (педеве) в усному вжитку має значення середнього роду, бо наприкінці вимовляють голосний *e*, а в писемному за стрижневим словом **податок** ця аббревіатура чоловічого роду, напр.: Продаж залишків металобрухту: що буде з **вхідним ПДВ**; Чи відшкодують із бюджету **від'ємний ПДВ** продавцям молока, м'яса в живій вазі (Все про бухгалтерський облік, 29.11.2007, стор. 16, 36).

Отже, граматичний рід одних аббревіатур визначають за стрижневим словом їхніх розгорнутих назв, а інших – за їхньою формою.

Три **незабутні** і три **незабутніх** зустрічі

В українському вжитку читаємо і чуємо **два довгі роки** і **два довгих роки**, **три незабутні зустрічі** і **три незабутніх зустрічі**, **чотири літні вечори** і **чотири літніх вечори**. Дехто сприймає прикметникове означення у формі родового відмінка множини як помилку, бо воно не узгоджене з іменником. Проте вживан-

ня такого означення в сполуках із числівниками **два, три, чотири** – не помилка, а спадок від попередніх періодів розвитку української мови. Воно з'явилося під впливом сполук із числівником *n'ять* і більше. Чому? А тому, що цей числівник у називному-знахідному відмінку, на протигагу числівникам **два, три, чотири**, керує іменником, а саме потребує залежного іменника у формі родового відмінка множини, напр.: *n'ять днів, шість вечорів, сім книжок*. Із ним узгоджується прикметникове означення, пор.: *n'ять сонячних днів, шість довгих вечорів, сім цікавих книжок*. Ця форма означення поширилася ще в староукраїнській мові на сполуки із числівниками **два, три, чотири**, незважаючи на те, що в них уже було означення у формі називного відмінка множини. Ось так з'явилося не узгоджене з іменником означення у формі родового відмінка множини в сполуках на зразок **два щасливих роки, три незабутніх зустрічі**.

У сучасній українській літературній мові обидві форми прикметникового означення в сполуках із числівниками **два, три, чотири** – правильні й активно вживані. Обмежень у виборі якоїсь із двох відмінкових форм немає. Практики відзначають лише переважне вживання означення у формі називного відмінка множини з іменниками жіночого роду (**дві маленькі дівчинки; три бурхливі річки**) й означення у формі родового відмінка множини – з іменниками чоловічого та середнього роду (**два вишиваних рушники; чотири українських села**). Проте це не означає, що з другою формою означення такі іменники не можуть поєднуватися. Правильно вживати **дві маленькі дівчинки** і **дві маленьких дівчинки; три бурхливі річки** і **три бурхливих річки; два вишиваних рушники** і **два вишивані рушники; чотири українських села** і **чотири українські села**.

П'ятеро жінок із телесеріалу...

У підручниках і посібниках з української мови зазначено, що збірні числівники вибірково поєднуються з іменниками, серед яких подано іменники середнього роду – назви недорослих істот (**двоє лошат, п'ятеро качат, десятеро гусят**) і предметів (**трьоє вікон, четверо коліс, п'ятеро відер**), чоловічого роду на позначення осіб чоловічої статі (**двоє вояків, семеро сміливців**) та множинні іменники (**двоє воріт, восьмеро саней, трьоє ножиць**). Тут же застерігають, що збірні числівники не сполучаються з назвами осіб жіночої статі. Проте мовна практика, насамперед української періодики, останнім часом спростовує це застереження, пор.: *Попри те що головних героїнь у телесеріалі «Відчайдушні домогосподарки» номінально четверо, де-факто центральними зірками історії є п'ятеро жінок* (Україна молода, 8.04.2010); *За словами журналіста, свідками побиття стало трьоє дівчат, які сиділи на лавці неподалік* (Україна молода, 15.04.2010). Одні вважають такі вживання ненормативними, інші вбачають у них початок нової тенденції у використанні збірних числівників. Чи стануть вони звичними і нормативними? Поживемо – побачимо.

Катерина ГОРОДЕНЬКА